

בלבבי משכן אבנה

סוגיות בפרשה

נצבים-וילך

בענין הקהל

תשס"ט

הקהל

מי מצווה לקרוא

[א] מצות הקהל כתובה בפרשת וילך (ל"א י'), "ויצו משה אותם לאמר מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות, בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלוך במקום אשר יבחר, תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם, הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך וגו'". לפי פשוט הפסוקים ישנם שני חלקים במצוה זו, האחת הקריאה, והשניה הקהלת כל ישראל לשמוע את הקריאה. למרות שאין מפורש בתורה מי הקורא, משמע ש"תקרא" קאי על יהושע, שאליו דיבר משה בפסוקים הקודמים. לפ"ז מצות הקריאה על המלך, דיהושע היה מלך (עי' יומא ע"ג ב' וברש"י שם, וכן הוכיחו רבים מהפסוק ביהושע א' י"ח כל איש אשר ימרה את פיך - יומת). במשנה בסוטה (מ"א א') מבואר שהקורא היה המלך, אבל לא מבואר שם האם רק מלך יכול לקרוא. רש"י על המשנה בסוטה כותב שהמלך קורא, והביא ראיה מהספרי בפרשת המלך (שופטים י"ז י"ח), אמנם זו ראיה רק מההקשר, דלא מפורש שם אלא שהקריאה בהקהל היא במשנה תורה. ע"י במנחת חינוך (מצוה תרי"ב אות ב') שנסתפק האם כאשר אין מלך, יכול לקרוא גדול הדור. אותו ספק קיים כאשר יש מלך אבל אינו יכול לקרוא.

מצות הקהלת הקהל

[ב] מפורש בפסוק שכל הקהל צריכים לבוא לשמוע את הקריאה, אנשים נשים טף וגרים. הפשוט שהחוב הוא על כל אחד ואחד לבוא לשמוע וכך מפורש בחינוך (תרי"ב). למרות שאפשר היה ללמוד שחלק ממצות הקהל היא שהמלך וזקני הדור יצוו על ישראל להיקהל, אבל לישראל עצמם אין מצוה להיקהל אלא רק לשמוע לציווי המלך והזקנים, אבל מוכח מהגמרא לא כך. בקידושין (ל"ד א') כתוב שנשים חייבות במצות הקהל למרות שהזמן גרמא. ובחגיגה (ג' א') מובאת דרשת ר' אלעזר בן עזריה "אם אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, טף למה באים, כדי ליתן שכר למביאייהו". אמנם הרמב"ם כשהביא את דיני המצוה (חגיגה פ"ג), כתב לשון "להקהיל" (עי' ה"א וה"ד), משמע שיש גם דין להקהיל את הקהל. א"כ לכאורה הא והא איתא. והאדרת בקונטרס זכר למקדש (מובא בהערות על החינוך), הסתפק אם החוב הוא על הבי"ד או בדוקא על המלך. עכ"פ הרמב"ם מונה את מצות הקריאה ומצות הקהלת ישראל כמצוה אחת (עשה ט"ז), כמו הסמ"ג והחינוך, אבל היראים הלך בעקבות הבה"ג, ומנה את הקריאה לחוד (סימן רס"ו) ואת הקהל לחוד (סימן תל"ג). א"כ גדר המצוה מורכב משני חלקים, ציווי על המלך לקרוא, וציווי על ישראל לבוא לשמוע.

מהו גדר הפטור אם המלך אינו יכול לקרוא

[ג] והנה לכאורה פשוט שהמלך פטור מלקרוא אם ישראל לא באו, דהרי באזניהם כתיב, וכן איפכא, ישראל פטורים מלהיקהל אם המלך אינו קורא. אמנם מה שיש לחקור הוא מה גדר הפטור. האם זה מצד אונס רחמנא פטריה, כמו גידם בשני ידיו שפטור מהנחת תפילין, כלומר המצוה קיימת רק א"א לקיימה, או שמא אין כלל מצוה בכה"ג. לכאורה יש להוכיח שגדר הפטור בהקהלת ישראל היא כצד הראשון מכך שהגמרא קוראת למצוה זו זמן גרמא. והנה בודאי שמצות הקריאה על המלך היא זמן גרמא. אבל ישנה סברא לומר שמצד ישראל אין זו בעצם זמן גרמא, אלא רק מצד שאצל

המלך זו זמן גרמא אזי ישראל מוכרחים להיקהל בזמן מסוים. אבל הגמרא כאמור אומרת שגם מצד ישראל זו זמן גרמא, וא"כ אי יכולת המלך לקרוא, אינה מפקיעה את המצוה מצד ישראל, אלא רק עושה את ישראל לאנוסים. כך נראה לומר.

המלך קורא מיושב

[ד] הזכרנו לעיל את דרשת ראב"ע, האנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, וטף באים ליתן שכר למביאייהן. אם האנשים באים ללמוד, הרי מוכח מכאן שדין הקריאה לגביהם אינו כדין קריאת המגילה. דבקריאת מגילה אין הבדל בין אנשים לנשים בטעם החיוב, דמבטלים ת"ת לשמיעת המגילה (או"ח תרפ"ז ס"ב), א"כ גם האנשים אינם באים לשמוע את קריאת המגילה כדי ללמוד. אמנם לגבי נשים לכאורה קריאת הקהל היא כקריאת המגילה, שהרי אינן באות ללמוד. אבל באמת יש לעיין כאן הרבה. הנה באו"ח בדיני קריאת התורה (קמ"א ס"א), פוסק המחבר שצריך לקרות מעומד. והמג"א (סק"א) דן לענין הקורא במיושב, מה דינו בדיעבד, ובתחילה מביא שיטות שלא יצא אפילו בדיעבד, ואח"כ מביא ראייה שבדיעבד יצא מהמשנה בסוטה (מ"א א'), שכתוב שם שהמלך יושב כאשר קורא בהקהל. דלא יתכן שאם בקריאת התורה היושב לא יצא אפילו בדיעבד, שבהקהל יתירו לכתחילה לקרוא מיושב, אפילו שמדובר במלך. אבל אם הקורא בתורה בישיבה יוצא בדיעבד אפשר להבין שמשום כבוד המלך התירו לו לשבת לכתחילה. אמנם ראה בחידושי הבאר שבע (סוטה מ"א א') שמחלק, שקריאת התורה היא להוציא אחרים ידי חובתן, בעוד שקריאת המלך בהקהל היא רק לזרזם ולחזקם במצוות (ואולי בדיעבד סגי לקרוא בחומש דברים ואין חיוב לקרוא דוקא בס"ת). ועוד חילק הבאר שבע ששאני קריאת תורה שהיא מועטת בעוד שקריאת הקהל היא מרובה. א"כ לפי החילוק הראשון של הבאר שבע רואים חילוק גם לגבי נשים בין קריאת הקהל לקריאת המגילה, דקריאת הקהל באה לחזק ולזרז במצוות, וזה שייך גם בנשים, ועוד נדון בכך.

פירוש הירושלמי בבן עזאי

[ה] הנה על דרשת ראב"ע בחגיגה שנשים בהקהל באות לשמוע, כתבים התוס' (ג' א' ד"ה נשים), "אמר בירושלמי דלא כבן עזאי דאמר חייב אדם ללמד בתו תורה". הירושלמי הוא בריש חגיגה (דף א' ב') "אתיא דרבי לעזר בן עזריה דלא כבן עזאי דתנינן תמן מיכן אמר בן עזאי חייב אדם ללמד את בתו תורה שאם תשתה תדע שהזכות תולה לה". הירושלמי והתוס' מיירי במימרא דבן עזאי במשנה בסוטה (כ' א') (זהו אותו בן עזאי שלא נשא אשה מעולם, עי' יבמות ס"ג ב'). במשנה כתוב שאם יש לסוטה זכות, היא תולה לה שלא תמות מיד. ואם ילמד אדם בתו תורה, וזו תראה סוטה ששותה ולא מתה (בהנחה שבתו יודעת שהיא נטמאה), א"נ אם בעצמה שתתה ולא מתה (וזה מסתבר יותר שהרי יודעת בעצמה שנטמאה), תדע שסוף פורענות לבוא ולא תוציא לעז על המים (ב' הפירושים בתפא"י). לפי זה ס"ד דסגי ללמד בתו שזכות תולה. אמנם הירושלמי ותוס' בודאי לא למדו כך. דהרי המלך קורא בספר דברים, א"כ לא משם תלמד בתו שזכות תולה לסוטה. אע"כ לפי הבנת הירושלמי ותוס', לדעת בן עזאי יש ללמד את האשה גם תורה שאינה עוסקת בדיני סוטה, ולכן היא באה לשמוע את קריאת המלך כדי שתלמד תורה, אמנם לא כדי לקיים מצות תלמוד תורה, אלא כדי שתדע שזכות תולה לסוטה. וצ"ל שצריך ללמוד הרבה תורה להבין דין זה כדבעי.

ביאור מחלוקת ראב"ע וב"ע

[ו] והנה התוס' בסוטה (כ"א ב' ד"ה בן עזאי), מבארים שלראב"ע האשה צריכה לשמוע קריאת המלך כדי שתדע לקיים מצוה (וזה מתאים לדברי הבאר שבע שקריאת המלך היא כדי לזרז ולחזק במצוות). א"כ אפילו לראב"ע, וכ"ש לבן עזאי, קריאת המלך אינה כקריאת המגילה, דקריאת המגילה היא לפרסומא דניסא, שהרי גם הן היו באותו נס, ולא לחזק את המצוה. ויש להעמיק יותר בהבנת שיטות ראב"ע וב"ע. הנה בשו"ת בית הלוי סימן ו' מאריך להוכיח שאין לאשה מצות תלמוד תורה כלל, ואם לומדת לא זאת הזכות שתולה לה אם תשתה, אלא מה שלומדת הוא רק כדי שתדע לקיים, ואם

כבר יודעת לקיים, אינה צריכה ללמוד יותר. לפי זה יש לשאול. האם אשה שלומדת תורה מיקרי אינה מצווה ועושה, כמו בנוטלת לולב ומברכת, או שמא גרע טפי. דהרי התורה בכללות מתחלקת לשני חלקים. ישנו גדר העשייה וישנו גדר הלימוד. נשים הם בכלל גדר העשייה, דהן חייבות במצות עשה שלא הזמן גרמן. וכאשר אשה באה לקיים מצות עשה שהזמן גרמא הרי זה מוגדר כאינה מצווה ועושה. אבל בגדר הלימוד אין לנשים שורש כלל. ומה שלומדות ע"מ לקיים גם זה בעצם שייך לגדר העשייה. ממילא יש מקום לומר שהן מופקעות מגדר הלימוד ואין להם אפילו דין דאינה מצווה ועושה. והנה כל זה הוא לראב"ע. אבל לבן עזאי דין לימוד בנשים הוא לשם ידיעה, לא רק לשם קיום מצוותיהן. משא"כ לראב"ע מה שלומדות אינה ידיעה לשם ידיעה אלא ידיעה על מנת לעשות. ר' אלעזר החולק על בן עזאי במשנה בסוטה, טוען שכל המלמד בתו תורה לומדה תיפלות, ובגמרא (כ"א ב' וברש"י שם) מבאר ר' אבהו שאם תלמד תחכים ואם תחכים תבין להיות ערמומית ותעשה דבריה בהצנע. א"כ במקום שתבוא תועלת מלימודה שלא תוציא לעז על המים, יבוא נזק שתדע להסתתר בלי שתתפס.

ד' הגדרות בקריאת המלך לנשים

[ז] מצינו א"כ ד' הגדרות בקריאת המלך. האחת לפי המג"א, שדין קריאת המלך היא כדין קריאת התורה. אבל לכאורה בנשים זה לא כך, דהרי נשים חייבות לשמוע קריאת המלך ואינם חייבות לשמוע קריאת תורה. וגם האנשים לכאורה אינם באים לקריאת התורה בכדי ללמוד, אלא שלא ילכו שלשת ימים בלא תורה (ב"ק פ"ב א'). א"כ ההשואה בין קריאת המלך לקריאת התורה צ"ע. הגדרה שניה היא שקריאת המלך היא כקריאת המגילה, וזה אפשרי בנשים אם נלמד שבאות לשמיעה בעלמא. הגדרה שלישית היא לפי התוס' בסוטה בראב"ע, שקריאת המלך היא שהאשה תלמד ע"מ לקיים. הגדרה רביעית, לפי הירושלמי בבן עזאי, שקריאת המלך כדי שגם האשה תלמד תורה.

מהו השיעור התחתון של שנות הטף

[ח] נדון עתה בסוגית ביאת הטף, שלדעת ראב"ע באים כדי ליתן שכר למביאייהם. והנה הרמב"ן על הפרשה כותב שהפשט הפשוט בפסוקים הוא לא כראב"ע, אלא שהטף באים כדי שישמעו וילמדו ליראה את ה"א, ולא מדובר על יונקי שדים, אלא על קטני השנים הקרובים להתחנך. וכן מעיר הרמב"ן שמה שדרש ראב"ע שהאנשים באים ללמוד והנשים באות לשמוע, ומשמע שראב"ע דרש "למען ישמעו" על הנשים, ו"למען ילמדו" על האנשים, אינו כפשט הפשוט בפסוקים, אלא הפשטות ש"למען ישמעו ולמען ילמדו", קאי בין על האנשים ובין על הנשים, כי גם הנשים שומעות ולומדות ליראה את ה'. ואין זה כבן עזאי שדורש "למען ילמדו" בנשים, לא על יראת ה', אלא על לימוד התורה, כפי שנתבאר לעיל. נחזור לדון בטף. הרמב"ן כאמור למד שהפסוק לא מדבר ביונקי שדים. אבל אפשר שראב"ע מיידי ביונקי שדים, ועליהם לא שייך לומר שהם באים ללמוד ליראה את ה', אלא הם באים כדי ליתן שכר למביאייהם. אמנם לפ"ז צ"ע למה להביא דוקא טף. אם השכר הוא על עצם הטירחה, אפשר לטרוח בדברים אחרים. והנה אוה"ח פירש שמדובר בטף שלא הגיעו עדיין ללמוד, ומ"מ כשהקטנים מתחנכים מתחילתם ליראה, יתייחד בהם יראת ה' כל ימיהם. לפ"ז מה שכתוב בפסוק "ישמעו ולמדו ליראה", הכוונה על העתיד, ולא בזמן ההקהל, אמנם בזכות ההקהל. וא"כ לפ"ז, הפסוק מתיישב גם לפי דרשת ראב"ע. ומהו שיעור התחתון של שנות הטף. המנחת חינוך באות ד' סובר שכבר משעה שיצא מכלל נפל חייבים הוריו להביאו. המאירי בחגיגה סובר שהשיעור הוא משאין לחוש עליהם לחולשת הדרך. משמע שלפי המאירי השיעור הוא כמנחת חינוך, רק כל זמן שיש חשש שיסתכן התינוק בדרך, פטורים הוריו מלהביאו.

דין שמיעה לרמב"ם

[ט] כפי שהזכרנו, הרמב"ם מביא את דיני הקהל בהלכות חגיגה (פ"ג). והנה בה"י כתב הרמב"ם "לעוזות וגרים שאינן מכירין, חייבין להכין ליבם ולהקשיב אזננם לשמוע באימה ויראה וגילה ורעדה כיום שניתנה בו בסיני". וממשיך הרמב"ם, "אפילו חכמים גדולים שיודעים כל התורה כולה חייבים לשמוע בכוונה גדולה יתירה". צ"ע היכן מצא הרמב"ם דינים אלו. בגמרא לכאורה לא מצינו דרשה מעין זו. וגם המשך דברי הרמב"ם צ"ב, דהוא פוסק "ומי שאינו יכול לשמוע, מכווין ליבו לקריאה זו". כאן הלחם משנה מפרש שהכוונה אינה לחרש, דהרי אפילו חרש באוזנו אחת פטור מהקהל כמפורש בחגיגה (ג' א'), אלא למי שהוא כבד שמיעה או שהוא רחוק ואינו יכול לשמוע. א"כ חזינן שהרמב"ם לא הביא כלל את דרשת ראב"ע, אלא נראה שהלך בעקבות הפסוקים כרמב"ן שהבאנו לעיל שמדברים רק על יראת שמים ואינם מחלקים בין אנשים לנשים. א"כ מטרת הקריאה אינה ללמד את העם מה שכתוב במשנה תורה, אלא לחזק ידיהם בדת האמת, וממילא לזרוז בקיום מצוותיה. א"כ לא משמע שהרמב"ם למד כתוס' בסוטה לגבי נשים, כי כאמור התוס' בסוטה באו לפרש את ראב"ע, והרמב"ם לכאורה לא הביאו כלל. וממשי"כ הרמב"ם שהמלך שליח הוא להשמיע דברי הא"ל, היו שרצו ללמוד (עי' ספר המפתח ברמב"ם מהד' פרנקל), שהמלך מעכב בקריאה, ולא כמנחת חינוך, ועי' לקמן. עכ"פ עיקר מה שצריך ביאור ברמב"ם הוא מה שפסק שהקריאה מכוונת גם למי שאינו מבין או אינו שומע את המלך קורא (מחמת שאינו מכיר את לשה"ק, או הוא רחוק מדי מהמלך וכדומה), שהרי הגמרא בחגיגה (ג' א'), בפירוש דורשת שצריך לשמוע בפועל ולא די להיות שם. וצ"ל שהרמב"ם סבר שמה שדרשה הגמרא שצריך שתהיה שמיעה בפועל, הכוונה אפילו בלא להבין כל מילה בין מחמת חולשת השמיעה בין מחמת שהם לעוזות. במאמר המוסגר יש לעורר שהרי המלך קרא בעזרה, וברור שמי שהיה בעזרה עמו יכול היה לשמעו, לפחות את קולו אם לא כל מילה ומילה, ומי שלא היה בעזרה אלא מחוץ לחומה בודאי לא שמע כלום. וא"כ צ"ל דלכאורה היה כאן מעשה ניסים שכל קהל ישראל אנשים נשים וטף וגרים התקבצו כולם בעזרה.

מי מצווה להביא את הטף

[י] בגדר מצות הקהל, כפי שהתחלנו לבאר לעיל, נראה שיש לרמב"ם גדר מיוחד. המצוה אינה לבוא ללמוד, מצוה ללמוד ישנה כל השנה בכל מקום. כמו כן אין המצוה רק לשמוע את ספר דברים, זה אפשר לעשות בכל בית כנסת. אלא הגדר הוא האסיפה הכללית של כל ישראל לצורך חיזוק הדת. וזה גם הטעם המחייב להביא את הטף. לגבי מי מחוייב להביא את הטף, הטו"א נסתפק האם המצוה על האב או על הבי"ד, ולא הכריע. לפי פירוש הרמב"ן שאין מדובר כאן ביונקי שדים, אזי לכאורה גם הטף באים ללמוד, וא"כ לפי התוספתא המובאת בקידושין (כ"ט א'), שהאב מחוייב ללמד בנו תורה, על האב מוטל להביא את בנו. וא"כ יש לשאול למה לא נמנה בתוספתא מצוה זו להביא בנו להקהל, ויש ליישב בכמה אופנים. כגון שזה נכלל בללמדו תורה. אבל לפי הרמב"ם לא קשה כלל, שהרי נתבאר שלשיטתו אין מביאים את הטף ללמדם תורה, אלא להיות חלק מאסיפת כל ישראל. וא"כ לכאורה אין מקום לומר שהחיוב הוא על האב יותר מאשר על האם. והנה לפי לשון הרמב"ם שהזכרנו, שהמצוה היא להקהיל את כל ישראל, יש צד לומר שהמצוה להביא את הטף היא על המלך, או על הבי"ד. אבל באמת על צד זה כך הוא גם לענין הגדולים, ולא דוקא על הטף כפי שכבר הזכרנו. ואם המצוה היא על המלך או על הבי"ד, מובן טפי מה שנקט ראב"ע לשון ליתן שכר למביאייהם. הרי אם ההורים מחוייבים להביאם, מה שייך לשון כזאת, מאי שנא מכל מצוה בתורה שיש עליה שכר. אלא אם נאמר שאין כאן חיוב מה"ת עצמה, אלא רק חיוב לשמוע לדברי המלך וחכמים, אזי הלשון מתיישבת טפי, ולקמן נביא פירוש יותר עמוק בזה.

הקהל הוא כמעמד הר סיני

[יא] עוד לשון שיש לבאר הוא מה שכתב הרמב"ם בה"י "כיום שניתנה בו בסיני", וכן לשון "ומפי הגבורה שומעה". הרי הרמב"ם לא כתב זאת כמוסר, אלא בגדרי ההלכה. ונראה שהרמב"ם הבין ששרש מצוות הקהל היא כנגד מעמד הר

סיני, שהיתה שם כל הכנסת ישראל. לכן הרמב"ם לא למד שהמצוה היא לבוא כדי ללמוד ולשמוע, דאז זה לא יותר מכל מצוה הנעשית בציבור כגון קריאת התורה או מקרא מגילה או שחיטת הפסח. אבל אין זה מעמד הר סיני. אלא מעמד הר סיני הוא התקלות של כל כלל ישראל לשמוע את הגבורה. ולכן כל העם כולל הטף והגרים צריכים לבוא, ודוקא המלך צריך לקרות, משום שרק מעמדו הוא כנגד מעמד מלך מלכי מלכים. לפ"ז מובן טפי הבנת האחרונים ברמב"ם שרק המלך קורא, ולא כמנחת חינוך. ואם כנים דברינו, הרי שעולה מן הדברים לכאורה שישנם כאן באמת שלשה דינים. ישנו דין של אנשים ללמוד, ישנו דין של נשים לשמוע, וישנו דין של טף מדין הקהל, וכמובן שזה גם באנשים ונשים, אבל הטף החיוב שלהם הוא מדין הקהל גופא, ולא מדין הלימוד ולא מדין השמיעה. וזה שאביו ואמו מקבלים שכר על הבאתו, אינו משום שהבאתו היא חלק ממצות הקהל (דמאי קמ"ל, הרי על כל מצוה מקבלים שכר), אלא בגלל שהימצאותו במעמד הקהל הוא חלק ממצות הקהל, ולפי הרמב"ם, החלק העיקרי, החלק שהוא כנגד מעמד הר סיני.

זמן המצוה

[יב] כתוב בתורה שזמן הקהל הוא מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות. ובמשנה בסוטה (מ"א א') כתוב "מוצאי יו"ט ראשון של חג בשמיני במוצאי שביעית". לשון בשמיני משמע ביום השמיני של החג, וזה סותר למה שאמר מוצאי יו"ט ראשון. לכן הגמרא מתקנת הלשון להיות שמינית, כלומר לא יום שמיני אלא שנה שמינית. אמנם התיו"ט הקשה דהא גופא קשיא, למה צריך לומר שמינית, הרי כבר כתוב מוצאי שביעית, וצ"ע. והנה לדעת רש"י מעיקר הדין קריאת הקהל היתה צריכה להיות ביו"ט ראשון, אלא בגלל בנית הבימה נדחה ליום א' דחזה"מ. והתוס' דוחים דבריו, דאם הזמן היה ביו"ט עצמו אזי היו קוראים בלא בימה ולא דוחים את הקריאה. אלא התוס' מדייקים מדכתיב בפסוק "במועד", שהקריאה היא בחול המועד ולא ביו"ט. ומדכתיב "בבוא כל ישראל", מדייקים בתחילת חול המועד. א"כ מצינו ג' זמנים לקריאה. א. לפי הס"ד בגמ' כאן בסוטה שיקראו בשמיני של חג, והוא יום גמרה של תורה, יום שמחת תורה שהיא בשמיני עצרת. ופשוט שהגמר הוא אך ורק מצד סיני, לאפוקי מעוקר הרים (ברכות ס"ד א'), מצד הקריאה ולא מצד הפלפול שאין לו סוף. ב. יום ראשון של חג, אלא שמפני הבימה נדחה ליום א' דחזה"מ כמ"ש רש"י, והוא בחינת יום ראשון, התחלה בבחינת "והחכמה מאין תמצא" (איוב כ"ח י"ב), שזהו לימוד ופלפול שיש בו חידוש תמיד. וככל שדבוק באין כן ערך חידושו. משא"כ מצד הקריאה אין חידוש, אלא תרי"ג מצות וה' ספרים איכא ותו לא. ג. מוצאי שביעית שע"ז אמרו מוצאי שביעית בן דוד בא (עי' מגילה י"ז ב'), והוא בחינת טף בלי דעת, ועוד נבאר זאת לקמן.

ג' חלקים במעמד הר סיני

[יג] לעיל הבאנו חילוק בין תלמוד תורה דאנשים לזה של נשים, שאנשים צריכים ללמוד כל התורה וחייבים להגות בה יומם ולילה, בעוד שנשים צריכות ללמוד רק לצורך שיוכלו לקיים, ומשידעו כיצד לקיים שוב אינן צריכות ללמוד. אמנם ישנו חילוק נוסף. כתוב בגמרא בנדרים (ל"ח א') שהקב"ה נתן למשה את פלפול התורה והוא נהג בה טובת עין ונתנה לישראל, ולכן נאמר על משה "טוב עין הוא יבורך" (משלי כ"ב ט'). וברור שהפלפול ניתן לאנשים ולא לנשים, שאצלן לימוד התורה הוא גירסה בעלמא, ללא עיון וחריפות להבין דבר מתוך דבר. א"כ אפשר לחלק את מעמד הר סיני לשלשה חלקים. האחד הוא ידיעת התורה כפשוטה, וזה כל הכנסת ישראל קיבלה. זהו חלק של שמיעה בלבד, כמו שכתוב "מן השמים השמייעך את קולו וכו' ודבריו שמעת מתוך האש" (ואתחנן ד' ל"ו), ומחלק זה קבלו הנשים. החלק שני הוא הפלפול שמשה קיבל ונתן לאנשים. החלק השלישי הוא שעל כל דיבור ודיבור פרחו נשמתן (שבת פ"ח ב'), שנאמר "נפשי יצאה בדברו" (שה"ש ה' ו' ועי' במד"ר שם). מדוע פרחו נשמתן, כמו שמבואר בדברי רבותינו מהם דברי האור החיים הקדוש (נשא ה' ט"ו), שמכח עומק גילוי מתיקות אור התורה, עלה ברצונם לאשתאבא בגופא דמלכא (זוהר ויחי ר"ז ב', ועי' במאמר על תיקון המרור), ומכח כך היתה מיתתן, וע"י שנדבקו בשרשי התורה, נהפכו לאחד עמו. והנה ידוע שבמעמד הר סיני עמדו ששים רבוא, ועל הפסוק "ויוחן שם ישראל נגד ההר" (יתרו י"ט ב'), מפרש רש"י "כאיש אחד בלב

אחד". אמנם כל זמן שלא פרחו נשמתן היו כאיש אחד, בכ"ף הדמיון, אבל בשעה שפרחה נשמתן וכל הנשמות חזרו לשרשן, היו איש אחד, בלא כ"ף הדמיון. זהו עומקה של מצות הקהל מדין הטף. כאשר התגלתה התורה במעמד הר סיני היו בגילוי שני חלקים. התגלה החלק של לשמוע וללמוד (כאן איננו מבדילים בין אנשים לנשים), זהו החלק שהאדם יכול להשיג בדעתו. אבל התגלה גם הצד של התורה שהיא ארוכה מארץ מידה ורחבה מני ים (איוב י"א ט'), כי היא מחוכמתו ית' שאין לה סוף. וכאשר זה התגלה במעמד הר סיני אזי על כל דיבור ודיבור פרוחה נשמתן מהתשוקה להשיג למעלה מן הכוחות של כלי המקבל, ועל ידי כך נתבטלו לבורא ית"ש ופרחה נשמתן. זהו בבחינת תכלית הידיעה שנדע שלא נדע להגיע לחוכמתו ית' שהיא בלתי נתפשת, שזהו תכלית מעמד הר סיני.

כגמל עלי אמו

[יד] הנה המהרש"א בחידושי אגדות על חגיגה (ג' א' ד"ה נשים באים), כותב "בדרך צחות אותיות טף שלפניהן ואחריהן הם אותיות ע"ץ ח"י, דהיינו שמביאים הטף בביהמ"ק להחזיק עץ חי וכו'". עומק הדבר. הרי אדם הראשון היה בהבחנת עץ החיים מתחילת בריאתו. אבל משאכל מעץ הדעת ונתגרש ממקומו, איבד הבחנה זו. במעמד הר סיני היה תיקון של עץ הדעת, כפי שאומרת הגמרא פסקה זוהמתן (שבת קמ"ו א'), וחזרו להבחנה של עץ חיים היא למחזיקים בה (משלי ג' י"ח), שהיא בחינת התורה הקדושה. טף למה באים, הם אינם באים ללמוד, הם אינם באים לשמוע, הם אינם בהבחנה זו. הם באים מאותה הבחנה של "כגמול עלי אמו" (תהלים קל"א א'), שאין בו הבחנה של דעת. זהו עומק הגילוי של על כל דיבור ודיבור פרוחה נשמתן, כעולל שבכל מקום שהוא נמצא הוא הולך אחר אמו, כיונק שדים שאין לו מקום לעצמו אלא כל מקומו של עולם הוא מקומו. כך ישראל כאשר היו במעמד הר סיני בבחינה של טף, אזי התבטלו לבורא ית"ש, וזו היתה הדבקות שעל כל דיבור ודיבור פרוחה נשמתן. זהו העומק של מצות הקהל, שענינה לאחד את הכנסת ישראל להחזיר אותה לבורא ית"ש. כפי שאומרת הגמרא בחולין (ה' ב'), "אדם ובהמה תושיע ה', אלו בני אדם שהן ערומין בדעת ומשימין עצמן כבהמה". כפי שהזכרנו לעיל את דעת ר' אלעזר החולק על בן עזאי, וסובר שאין ללמד בתו תורה, ור' אבהו ביאר משום שנכנסת בה ערמוניות ותעשה מעשיה בצנעה, אבל תכלית התורה הקדושה היא ערומים בדעת אבל משימים עצמם כבהמה, שהם בטלים לבוראם. זהו עומק מצות עשה של הקהל להביא את הטף שיהיה הביטול הגמור לה' ית' ולתורתו.

שאלות בכל הנושאים יתקבלו בברכה
במערכת השו"ת ויועברו למורינו הרב שליט"א

דוא"ל: rav@bilvavi.net | פקס: 03-548-0529

[לקבלת תשובה בפקס, נא לציין מספר פקס שזמין תמיד, או את מספר התא-קולי של הפקס]
הבהרה: מעת קבלת השאלה במערכת, זמן החזרת התשובה נמשך בין כשבוע לשלושה שבועות
על דרך כלל. אם לא נתקבלה תשובה עד זמן זה,

ניתן לפנות למערכת על מנת לברר את סיבת הדבר [בצירוף מספר השאלה], באופנים הבאים:

דוא"ל: info@bilvavi.net | פקס: 03-548-0529

■
לקבלת העלון השבועי בדוא"ל,
וכן מקבץ שאלות ותשובות לפי סדר הפרשיות,

יש לשלוח בקשה לכתובת:

info@bilvavi.net

[לקבלת העלון השבועי והשו"ת דרך הפקס, יש לשלוח בקשה למספר הפקס 03-548-0529]

לכירורים בנושאי "בלבבי משכן אבנה" ניתן לפנות למערכת באופנים הבאים:

טלפון 052-763-8588 ■ פקס 03-548-05294 ■ ת.ד. 16452 ירושלים מיקוד

info@bilvavi.net ■ 9116302

שיעורי מורינו הרב שליט"א מופיעים ב"קול הלשון"

ישראל 073.295.1245 | USA 718.521.5231

■
שיעורים שבועי

אנציקלופדיה מחשבה
חולון יום ד' 20:30
משפ' אליאס
רח' קדמן 4
לפרטים 050.418.0306

אנציקלופדיה עבודת ה'
ירושלים - יום ג' 20:30 בדיוק
ישיבה ראשית חכמה
רח' בן ציון אטון 8 הר חוצבים
לפרטים 052.765.1571